

Styret i Helgeland Sparebank
Postboks 68
8601 MO I RANA

VÅR REFERANSE 15/5952	DERES REFERANSE	DELVIS UNNTATT OFFENTLIGHET Offl § 13, jf. finanstill § 7 og fvl § 13	DATO 10.03.2016
---------------------------------	------------------------	---	---------------------------

Kontroll av finansiell rapportering

1. Innledning

Finanstilsynet har gjennomgått enkelte regnskapsmessige forhold ved den finansielle rapporteringen til Helgeland Sparebank, jf verdipapirhandelloven ("vphl") § 15-1 tredje ledd. Det vises til tidligere korrespondanse og møter. Helgeland Sparebank er en regional sparebank, som målt i forvaltningskapital er Norges 12. største sparebank. I den siste 10 års perioden har sparebanken i snitt rapportert et årsresultat før skatt på tilnærmet NOK 200 millioner, med gjennomsnittlige årlige tap på utlån på NOK 30 millioner.

Det primære fokus i kontrollen har vært å identifisere virksomhet eller engasjementer som potensielt kan ha en risiko utover ordinær sparebankvirksomhet, og påse at disse forholdene er innregnet, målt og opplyst om i regnskapet i henhold til IFRS. I brevet redegjøres det for to slike forhold, henholdsvis sparebankens eierskap i Helgeland Invest AS og lånengasjement og eierskap i et kveiteoppdrettsforetak. Utdypende faktum og vurderinger tilknyttet disse to forholdene fremkommer henholdsvis av brevets punkt 2 og 3, mens et sammendrag av feilene og effektene er gjengitt nedenfor.

Helgeland Sparebank er med en eierandel på 48,3 % den største eieren i Helgeland Invest AS ("HI"), et av Nord-Norges største investeringsselskaper. Finanstilsynet har foretatt vurderinger av ulike sider ved foretakets regnskapsføring av investeringen i henhold til IFRS 10 "Konsernregnskap", IAS 28 "Investeringer i tilknyttede foretak og felleskontrollert virksomhet", IFRS 12 "Opplysninger om interesser i andre foretak" og IAS 1 "Presentasjon av finansregnskap".

Helgeland Sparebank hadde innregnet investeringen i HI som et tilknyttet foretak, men uten at det var opplyst om i årsregnskapet var det anvendt et unntak i IFRS hvor resultat og balanseført verdi fra HI var fastsatt ut fra den estimerte virkelige verdien av investeringsporteføljen. Finanstilsynet kom til at vilkårene i IFRS for å anvende dette unntaket ikke var oppfylt, og videre at flere feil og mangler medførte at estimatet sparebanken hadde benyttet avvek vesentlig fra en virkelig verdi i henhold til IFRS. HI skulle på ordinært vis ha vært innregnet etter egenkapitalmetoden ved at den førstegangsinnregnede historiske kost ble justert for andelen av HIs resultat i eiertiden, basert på tall omarbeidet til IFRS. Helgeland Sparebank har tatt dette til etterretning og rettet feilen i sitt delårsregnskap for 4. kvartal 2015, med omarbeiding av sammenlikningstillene. Effektene for 2014

FINANSTILSYNET Revierstredet 3 Postboks 1187 Sentrum 0107 Oslo	Telefon 22 93 98 00 Telefaks 22 63 02 26	post@finansstilsynet.no www.finanstilsynet.no	Saksbehandler Anne Marie Romsaas Morten Barstad Dir. tlf. 22 93 98 87
--	---	--	---

var en økning i balanseført verdi av investeringen fra NOK 177 millioner til NOK 235 millioner, mens årets resultatandel fra HI økte fra NOK 28 millioner til NOK 51 millioner. I de omarbeidede sammenlikningstallene er resultatandelen fra tilknyttede foretak ført på egen linje i resultatregnskapet, mens det tidligere inngikk i linjen "Netto verdiendring finansielle eiendeler". Sparebanken har også tatt til etterretning at det i årsregnskapet for 2014 var flere tilfeller av notemangler tilknyttet investeringen i HI, herunder manglende informasjon om den vesentlige skjønnsutøvelse som ligger til grunn for vurderingen av at Helgeland Sparebank ikke har faktisk kontroll over HI. Helgeland Sparebank har utbedret de påpekte notemanglene i delårsregnskapet for 4. kvartal 2015.

Videre hadde Helgeland Sparebank per 31. desember 2014 en eierandel på 19,7 % i et kveiteoppdrettsforetak[...]. Finanstilsynet har foretatt vurderinger av ulike sider ved sparebankens regnskapsføring av låneengasjementet og investeringen i henhold til IAS 39 "Finansielle instrumenter – innregning og måling", IAS 28 "Investeringer i tilknyttede foretak og felleskontrollert virksomhet" og IAS 24 "Opplysninger om nærstående parter".

Engasjementet har sin bakgrunn i et betydelig tapsengasjement knyttet til kveitevirksomhetens forløper, som ble overtatt av sparebanken og solgt videre til et tynt kapitalisert nystiftet foretak i 2004. Det ble gitt full selgerfinansiering og innvilgelse av kassakredittrammer for å dekke flere års estimerte fremtidige underskudd. I perioden 2005-2015 har Helgeland Sparebank innregnet totale tap knyttet til dette kveiteoppdrettsforetaket på over NOK 75 millioner. Kveiteoppdrettsforetaket gjennomgikk en vesentlig restrukturering i 2009, og sparebanken kom da inn som en betydelig eier gjennom konvertering av deler av utlånet. Mens tap frem til og med 2009 var blitt innregnet og presentert som tap på lån, fant Finanstilsynet at tapene i perioden 2010-2014 var innregnet og presentert som nedskrivning av aksjer under resultatlinjen "Netto verdiendring finansielle eiendeler".

Også i perioden 2010-2014 bidro sparebanken til videre drift i kveiteoppdrettsforetaket gjennom flere konverteringer av utlån. Finanstilsynet kom til at verdien av aksjene i kveiteoppdrettsforetaket Helgeland Sparebank mottok var langt lavere enn den pålydende verdien av lånebeløpene som ble konvertert. Dette var synliggjort blant annet gjennom det faktum at øvrige aksjonærer i kveiteoppdrettsforetaket tegnet seg til betydelig lavere kurser i samtidige emisjoner. Helgeland Sparebank har tatt til etterretning at differansen mellom lånebeløpets pålydende og den virkelige verdien av de mottatte aksjene skulle ha vært innregnet som konstatert tap på lånet i den perioden konverteringen ble foretatt, og ikke som verdiendring på aksjene i senere perioder. Feilen er rettet ved at det i delårsregnskapet for 4. kvartal 2015 blant annet er gitt omarbeidede tall for tap på utlån i den aktuelle perioden. Effektene var størst for henholdsvis 2013 og 2014, hvor resultatlinjen "Tap på utlån og garantier mv." økes med henholdsvis 40 % og 9 % (med motsvarende effekt på "Netto verdiendring finansielle eiendeler"). I en transaksjon i desember 2015 ble alle aksjer i kveiteoppdrettsforetaket slettet og gjenværende lån til kveiteoppdrettsforetaket overført til øvrige aksjonærer. Transaksjonen ble gjennomført til en rabatt i forhold til lånets pålydende på i underkant av 40 %. Det resulterende konstaterte tap på utlån innregnet i delårsregnskapet for 4. kvartal 2015 utgjør over 60 % av totale resultatførte tap på utlån i 2015.

Kontrollen har også omfattet enkelte problemstillinger knyttet til innregning, måling og noteopplysninger av fastrente lån, jf. brevets punkt 4.

2. Sparebankens investering i Helgeland Invest AS

Helgeland Sparebank eier 48,3 % av Helgeland Invest AS ("HI"). Som et regionalt investeringselskap bidrar HI med egenkapital og kompetanse til selskaper i bransjer som er viktige for Helgelandsregionen. Virksomheten i forløperne til HI er nært knyttet til omstillingsvedtaket etter nedleggelsen av Norsk Jernverk. Helgeland Sparebank anser sitt eierskap i HI for å være av en strategisk og ikke finansiell karakter. Målsetningen er at tilgang på kapital og kompetanse skal bidra til å utvikle lokalt næringsliv.

HI utarbeider ikke konsernregnskap, men i NGAAP selskapsregnskapet hvor investeringene er bokført til kost, er den bokførte egenkapitalen NOK 335 millioner. Investeringsporteføljen består for det meste av eierposisjoner på 20-50 %, og per 2014 utgjør investeringer i henholdsvis Mo Industripark AS (eierandel 49,3 %), Helgelandsbase Holding AS (eierandel 35,3 %) og Vigner Olaisen AS (eierandel 20,1 %) det aller meste av porteføljeverdien. HI sitt tilknyttede foretak Vigner Olaisen AS er morselskapet til oppdrettskonsernet Nova Sea AS.

Av flere årsaker anses informasjon om investeringen i HI for å være vesentlig for brukerne av sparebankens finansielle rapportering. Investorene i sparebankens egenkapitalbevis vil i tillegg til den ordinære bankvirksomhet, få sin avkastning fra investeringsvirksomheten i HI, som er av en annen art og utgjør en annen type risiko for investor. Gitt størrelsen og sammensetningen av porteføljen i HI, antas det også at sparebankens andel av resultatet i HI kan utgjøre en vesentlig andel av sparebankens årsresultat.

Finanstilsynet har sett på flere sider av sparebankens regnskapsmessige behandling av investeringen i HI. Helgeland Sparebank sin innregning av HI som tilknyttet foretak i årsregnskapet for 2014 behandles under punkt 2.1. I punkt 2.2 redegjøres det for vurderingen av om Helgeland Sparebank har kontroll over HI, mens punkt 2.3 vedrører noteopplysninger om investeringen i HI.

2.1 Vurdering av sparebankens innregning av HI som tilknyttet foretak

Ved bruk av egenkapitalmetoden blir investeringen i et tilknyttet foretak førstegangsinnregnet til anskaffelseskost, mens balanseført verdi i påfølgende perioder justeres for å innregne investors andel av resultatet i eiertiden. Ved anvendelse av egenkapitalmetoden på et tilknyttet foretak som ikke benytter konsistente regnskapsprinsipper som den rapporterende enheten, for eksempel fordi det benytter NGAAP, må regnskapstallene fra det tilknyttede foretaket først omarbeid til IFRS før egenkapitalmetoden benyttes.

I årsregnskapet til Helgeland Sparebank er investeringen i HI innregnet til NOK 177 mill. per 31. desember 2014. Finanstilsynet ba Helgeland Sparebank redegjøre for hvordan denne verdien har fremkommet. Foretaket oppga at det ved innregning av Helgeland Invest etter egenkapitalmetoden hadde vurdert HI som et investeringsforetak ("investment entity"). Investeringsforetak som avlegger IFRS regnskap skal vurdere sine porteføljeinvesteringer til virkelig verdi. HI avlegger et regnskap i henhold til NGAAP, og slik Finanstilsynet ser det er det Helgeland Sparebank som regnskapsavlegger som må foreta den skjønsmessige vurderingen av om kravene i IFRS til å anvende virkelig verdi av porteføljeinvesteringene ved innregningen, er oppfylt. I årsregnskapet til Helgeland Sparebank for 2014 fremkommer det ikke opplysninger om at HI er behandlet som et investeringsforetak.

Foretak kan i enkelte tilfeller velge å måle investeringer i tilknyttede foretak til virkelig verdi, jf. IAS 28.18. Dette gjelder blant annet investeringer i tilknyttede foretak som holdes av et foretak som er en risikokapitalorganisasjon eller et investeringsforetak i henhold til IFRS 10. Begrepet "risikokapitalorganisasjon" er ikke nærmere definert i IAS 28, men i likhet med investeringsforetak-unntaket i IFRS 10, er bakgrunnen for unntaket i IAS 28.18 at en virkelig verdi av porteføljeinvesteringene fastsatt av et slikt foretak, anses å gi bedre og mer relevant investorinformasjon. Finanstilsynet oppfatter at årsaken til at disse virkelig verdi-estimater anses å ha sterke kvalitative karakteristika, skyldes at både risikokapitalorganisasjoner og investeringsforetak styrer sin virksomhet og sine investeringer basert på virkelig verdi.

Definisjonen av investeringsforetak i IFRS 10 er utformet slik at ikke alle foretak som omtales som investeringsforetak nødvendigvis oppfyller kravene. Det faktum som var nødvendig for å gjennomføre en slik vurdering var kjent for Helgeland Sparebank på balansedagen. Kravene til å kvalifisere som investeringsforetak fremkommer av IFRS 10.27, og er videre utdypet i IFRS 10 B85A-W. Blant disse kravene er overordnede bestemmelser om foretakets forretningsformål i IFRS 10.27 litra a og b: Foretaket må motta midler fra en eller flere investorer for å yte investeringstjenester, samt forplikte seg overfor sine investorer til å investere utelukkende med sikte på verdistigning og/eller kapitalinntekt. Et foretak som oppfyller kravet om forretningsformål i IFRS 10.27 litra a og b, forventes i henhold til IFRS 10 B85F-H å ha strategier for realisasjon ved uttreden.

HI's vedtekter uttrykker klart at foretaket har et forretningsmessig formål, og i sin vurdering av mulige nyinvesteringer synes styret i HI å ha lagt vekt på at den underliggende virksomheten måtte forventes å oppnå lønnsomhet. Investeringene i HI porteføljen per 31. desember 2014 har etter Finanstilsynets oppfatning blant annet følgende fellestrekk; HI har vært investor i lang tid (typisk > 10 år), fremfor å benytte historiske muligheter til å selge seg ned/ut har HI heller økt sin eierandel, samt at den øvrige aksjonærsammensetningen kan begrense realisasjonsmulighetene. Finanstilsynet stiller spørsmål ved om dette kan skyldes at målsetningen med å sikre langsiktig lokalt eierskap har vært fremtredende, i alle fall historisk. På den annen side har antallet investeringer i porteføljen blitt halvert i perioden fra 2011-2014, riktignok delvis som følge av konkurser, men også ved at HI ved flere anledninger benyttet seg av muligheter for realisasjon av vesentlige investeringer. HI sin strategi angir også konkrete retningslinjer for foretakets investeringshorisont. Selv om dette er mindre åpenbart i en vurdering basert på porteføljen per 31. desember 2014, kom Finanstilsynet etter en helhetsvurdering til at kravene til forretningsformål i IFRS 10.27 litra a og b syntes å være oppfylt.

For å oppfylle kravene til et investeringsforetak må HI i henhold til IFRS 10.27c også måle og evaluere inntjeningen av praktisk talt alle sine investeringer til virkelig verdi. I henhold til IFRS 10. B85K innebærer dette at foretaket periodisk må rapportere virkelig verdi av porteføljen til sine investorer, samt at foretakets ledelse (inkl. styret) skal forelegges og anvende virkelig verdi estimater som sitt primære styringsverktøy i oppfølgingen av eksisterende investeringer og vurderingen av nye.

Et investeringsforetak vil typisk tilfredsstille kravene om rapportering av virkelig verdi til investorene gjennom avleggelsen og distribusjon av sine regnskaper. HI rapporterer ikke regnskaper hvor porteføljen måles til virkelig verdi, kun et NGAAP selskapsregnskap hvor investeringene er innregnet til historisk anskaffelseskost. Helgeland Sparebank har opplyst at HI heller ikke på annet

vis rapporterer periodiske virkelig verdi estimater av investeringsporteføljen til sine investorer. I henhold til strategien, har HI et mål om at foretaket på sikt skal ha et avkastningskrav på 10 % pluss risikofri rente. Finanstilsynet er bare kjent med at HI ved en anledning, i et informasjonsmemorandum, har opplyst om historisk avkastning til nye og potensielle investorer.

Basert på den forelagte informasjon er Finanstilsynet av den oppfatning at det primære styringsverktøy har vært en periodisk oppdatering av operative og resultatmessige forhold hos porteføljeselskapene, fremfor en styring basert på endringer i estimert virkelig verdi holdt opp mot et avkastningskrav.

Riktignok fremgår det at administrasjonen i HI de siste årene har forelagt styret halvårlige estimater på virkelig verdi av porteføljen. Verdien Helgeland Sparebank innregnet HI til i årsregnskapet for 2014 var kun litt høyere enn sparebankens andel av egenkapitalen som fremkom i HI sitt historisk kost-baserte NGAAP regnskap, og ca. 30 % lavere enn HI sitt eget estimat av porteføljeverdien. Det aller meste av forskjellen i estimert porteføljeverdi knytter seg til to av investeringene. Finanstilsynet har ikke hatt tilstrekkelig innsyn i HI sine beregninger for å kunne uttale seg om disse estimatene utgjør en virkelig verdi i henhold til IFRS 13. Av betydning er det at Helgeland Sparebank heller ikke synes å ha hatt slikt fullt innsyn, men likevel foretok vesentlige nedjusteringer.

Finanstilsynet konkluderte med at sparebankens virkelig verdi estimat ikke utgjorde et virkelig verdi estimat i henhold til IFRS 13. Dette bygget blant annet på følgende fire forhold:

- i. Verdsettelsesmetoder: For den ene av disse investeringene bygget både estimatet til HI og Helgeland Sparebank på flere verdsettelsesmetoder, herunder blant annet en resultatmetode i form av en diskontert nåverdi av normalresultat, en markedsmetode ved anvendelse av observerte markedsmultipler for liknende foretak og en substansverdibetraktning. Som beskrevet i IFRS 13.63, vil det i noen tilfeller være egnet å benytte flere verdsettelsesmetoder. Standarden krever blant annet at målingene utføres konsekvent, herunder at for eksempel eventuelle endringer i vektingen mellom metodene skal skyldes konkrete forhold, jf. IFRS 13.65. Etter Finanstilsynets foreløpige vurdering synes ikke skjønnet som er anvendt i vektingen mellom modellene å være tilstrekkelig begrunnet, i forhold til det som er nødvendig for å sikre en konsekvent anvendelse over tid. Videre, siden enkelte av metodene kommer til verdieslimater som avviker vesentlig fra det man får med de øvrige metodene, anses det at det i større grad burde ha vært analysert årsakene til dette. Det sikrer at den endelige verdifastsettelsen reflekterer det estimatet som anses å være mest representativt for hva en velinformert kjøper ville lagt til grunn.
- ii. Likviditetsrabatter: IFRS 13 legger i liten grad opp til at det skal benyttes ulike premier eller rabatter i verdsettelsen, og gir lite veiledning for tilfeller hvor slikt er tillatt. I transaksjoner som involverer unoterte foretak er det utbredt praksis å justere for en likviditetsrabatt. Etter Finanstilsynets vurdering hadde derimot Helgeland Sparebank ved flere tilfeller foretatt justeringer på toppen av en allerede forhøyet rabatt, uten at dette var tilstrekkelig begrunnet.
- iii. Hendelser etter rapporteringstidspunktet: I verdsettelsen av den ene porteføljeinvesteringen hadde Helgeland Sparebank foretatt en vesentlig justering av virkelig verdi estimatet til HI, blant annet for å reflektere et konkret forhold som inntraff etter rapporteringsperioden, med negativ innvirkning på porteføljeselskapets fremtidige virksomhet. Finanstilsynet er av den oppfatning at dette bare skulle ha vært hensyntatt i verdivurderingen per 31. desember 2014,

dersom en velinformert kjøper ville ha tatt hensyn til en slik mulig fremtidig nyhet i en hypotetisk transaksjon på balansedagen. I det aktuelle porteføljeselskapet ble det i 2014 gjennomført en emisjon rett før årsslutt. På bakgrunn av emisjonskursen som ble benyttet fant Finanstilsynet det ikke sannsynliggjort at muligheten for en slik nyhet påvirket en velinformert kjøpers betalingsvilje i den grad sparebanken hadde justert HI sitt virkelige verdi estimat med.

- iv. Observerbare transaksjoner: Det ble omsatt en aksjepost på 3,7 % i HI i desember 2014. Den implisitte verdien av investeringsporteføljen som kunne utledes av denne transaksjonen utgjorde observerbare data som burde ha vært hensyntatt av Helgeland Sparebank i fastsettelsen av virkelig verdi estimatet av porteføljeforetakene.

En virkelig verdi estimert av et foretak som ikke faller inn under definisjonen av investeringsforetak eller andre typer foretak spesifikt nevnt i IAS 28.18, vil ikke ha de samme kvalitative egenskapene. Dette oppfattes også å være årsaken til at unntaket i IAS 28.36A¹ ikke gir en generell tillatelse til bruk av virkelig verdi, men krever at det er det tilknyttede investeringsforetakets virkelige verdi estimat som beholdes. Etter Finanstilsynets vurdering er også IAS 28.18 å forstå på denne måten, slik at det ved bruk av unntaket for investeringsforetak i IAS 28.18 var HI sitt virkelige verdi estimat på porteføljen, og ikke Helgeland Sparebank sitt, som eventuelt skulle ha vært anvendt. Det faktum at Helgeland Sparebank valgte å legge til grunn et estimat som avvek 30 % fra HI sitt, indikerer at sparebanken selv ikke anså at HIs estimat hadde de tilstrekkelige kvalitative egenskapene.

Finanstilsynet konkluderte med at HI ikke oppfylte kravene i IFRS 10.27c om å måle og evaluere inntjeningen av praktisk talt alle sine investeringer til virkelig verdi, og således ikke er et investeringsforetak. Videre at foretaket heller ikke er en risikokapitalorganisasjon og unntaket i IAS 28.18 kan derfor ikke benyttes av Helgeland Sparebank. For øvrig anså Finanstilsynet at Helgeland Sparebank i sitt årsregnskap i henhold til IAS 1.82c skal vise årets resultatandel fra tilknyttede foretak mv. på egen linje i oppstillingen over resultat, fremfor å inkludere det i linjen "Andre gevinster/tap på finansielle instrumenter"

Helgeland Sparebank tok disse forholdene til etterretning og foretok i delårsregnskapet for 4. kvartal 2015 retting av feil i henhold til IAS 8 "Regnskapsestimater, endringer i regnskapsmessige estimater og feil". I de omarbeidede tallene er HI innarbeidet etter egenkapitalmetoden ved at den førstegangsinnregnede historiske kost justeres for å innregne andelen av HIs resultatet i eiertiden, basert på IFRS. Finanstilsynet anser at et slikt prinsipp gir bedre og mer relevant investorerinformasjon enn en virkelig verdi som avviker fra IFRS, slik Helgeland Sparebank opprinnelig hadde basert sin regnskapsrapportering på.

2.2 Vurdering av om Helgeland Sparebank har faktisk kontroll over HI

Med IFRS 10 "Konsernregnskap", er det klart at faktisk kontroll er en del av kontrollbegrepet. Dette innebærer at også foretak som har eierinteresser på 50 % eller mindre i et annet foretak, må gjøre en vurdering av den makt de besitter. Finanstilsynet har vurdert om Helgeland Sparebank har faktisk kontroll over HI og således skal konsolidere foretaket som et datterselskap, fremfor å innregne det etter egenkapitalmetoden som et tilknyttet foretak slik sparebanken gjorde i årsregnskapet for 2014. En vurdering av om det foreligger faktisk kontroll vil ofte være en skjønnsmessig vurdering.

¹ Paragrafen trer i kraft 1. januar 2016.

Per 31. desember 2014 var det totalt 102 aksjonærer i HI, hvorav flere enn 60 var småaksjonærer med mindre enn én promilles eierandel. Helgeland Sparebank var største aksjonær med 48,3 %, mens de øvrige større aksjonærene var Helgeland Kraft AS (13,3 %), Rana Kommune (8,6 %) og Sparebankstiftelsen Helgeland som 4. største aksjonær med en eierandel på 3,7 %.

Finanstilsynet konkluderte med at Helgeland Sparebank har makt på generalforsamlingen i HI. Denne konklusjonen bygger blant annet på den ovenfor nevnte eierspredningen, hvor Helgeland Sparebank blant annet har en stemmeandel på generalforsamlingen i HI som ligger tett opp mot et absolutt flertall, og at historisk oppmøteandel på generalforsamlinger avholdt i perioden 2011-2014 var mellom 72-81 % (inkl. avgitte fullmakter).

For at Helgeland Sparebank skal anses å ha faktisk kontroll over HI, må denne makten kunne benyttes til å styre de relevante aktivitetene. De relevante aktivitetene i HI knytter seg primært til beslutninger om kjøp, salg og oppfølging av porteføljeinvesteringene. Det synes å være styret og den daglige ledelsen i HI som forestår disse beslutningene. Helgeland Sparebank har ikke på noe tidspunkt hatt styreflertall i HI. I vurderingen av om det foreligger faktisk kontroll er det ikke avgjørende at det kan dokumenteres at investor ikke har utøvd slik makt. Spørsmålet er om Helgeland Sparebank kunne ha benyttet sin makt på generalforsamlingen til å utpeke flertallet av styremedlemmene, og derigjennom få en ensidig mulighet til å styre de relevante aktivitetene. Finanstilsynet oppfatter at dette normalt ville vært tilfellet, men at det i den nærværende situasjon eksisterer særskilt lovregulering som må inkluderes i vurderingen. En sparebank skal utføre vanlige bankforretninger og banktjenester og bestemmelser i sparebankloven og finansieringsvirksomhetsloven inkluderer forbud mot at sparebanker, gjennom eierandeler i andre foretak, skal drive annen virksomhet.

Finanstilsynet oppfatter at dette driveforbundet reelt begrenser Helgeland Sparebank sin evne til å benytte makten på generalforsamlingen i HI til å utpeke flertallet av styremedlemmene. Av denne grunn konkluderer Finanstilsynet med at Helgeland Sparebank ikke har faktisk kontroll over HI.

2.3 Noteopplysninger vedrørende investeringen i HI

Et viktig mål med den finansielle informasjon er at brukeren av regnskapet får opplysninger om investeringer som påvirker eller kan komme til å påvirke regnskapet i stor grad. Etter Finanstilsynets vurdering var det i årsregnskapet for 2014 flere mangler ved noteopplysningene tilknyttet investeringen i HI:

- i. Vurderingen av at sparebanken ikke har faktisk kontroll over HI krever utøvelse av et vesentlig skjønn som det skulle vært redegjort for i større utstrekning, jf. IFRS 12.7. Videre skulle sparebanken ha gitt opplysninger om hvilke prinsipper som var lagt til grunn ved innarbeiding av HI etter egenkapitalmetoden i årsregnskapet for 2014, jf. IFRS 12.20.
- ii. Det fremgår av IFRS 12 "Opplysninger om interesser i andre foretak" nummer 20-23, jf. B10-20, at det skal det gis informasjon om arten, omfanget og finansielle virkninger av investors interesser i tilknyttede selskaper, samt informasjon om risiko. Finanstilsynet anser HI for å være et vesentlig tilknyttet foretak for Helgeland Sparebank og at det i årsregnskapet for 2014 blant annet ikke ble gitt mye av den informasjonen som kreves i IFRS 12 B12 og B13, slik som utbytte, omløpsmidler, anleggsmidler (porteføljen), kortsiktige og langsiktige forpliktelser, driftsinntekter og resultatposter mv.

Helgeland Sparebank har tatt disse forholdene til etterretning og innarbeidet utbedret noteinformasjon i sitt delårsregnskap for 4. kvartal 2015.

3. Sparebankens engasjement i et kveiteoppdrettsforetak

Helgeland Sparebank har hatt en langvarig relasjon til et kveiteoppdrettsforetak, både som utlånskunde og eier (jf. omtalen under punkt 1). I årsregnskapet til Helgeland Sparebank for 2014 hadde utlånet til kveiteoppdrettsforetaket en balanseført verdi NOK 53,7 millioner, mens eierandelen på 19,7 % var innregnet med en verdi på NOK 5,5 millioner.

3.1 Regnskapsføring av fraregning av utlån ved konvertering til egenkapital

I perioden 2005-2009 innregnet Helgeland Sparebank tap på utlån knyttet til engasjementet på totalt NOK 28,5 millioner. Av dette ble NOK 25 millioner konstatert i 2009, da Helgeland Sparebank og aksjonærene i kveiteoppdrettsforetaket inngikk en omfattende refinansieringsavtale, hvor sparebanken konverterte NOK 25 millioner av utlånet mot å motta en eierandel på 18,44 %.

I perioden 2010-2014 foretok kveiteoppdrettsforetaket flere emisjoner på totalt NOK 85 millioner, hvorav Helgeland Sparebank bidro med konvertering av ytterligere NOK 30 av utlånet. I denne perioden ble låneengasjementet ved konverteringene redusert med pålydende av utlånsforpliktelsene som ble slettet, med tilsvarende økt kostpris på aksjene. I delårsperiodene påfølgende konverteringene ble verdien av aksjene gradvis nedskrevet. Totalt ble det i perioden 2010-2014 rapportert NOK 25,6 millioner på resultatlinjen "Netto verdiendring finansielle eiendeler" knyttet til nedskrivning av aksjene som løpende ble ervervet i kveiteoppdrettsforetaket. Som følge av at konverteringene og nedskrivningene ble foretatt gradvis oversteg den balanseført verdi av aksjene aldri NOK 8,5 millioner ved årsslutt i årene 2010-2014.

For finansielle eiendeler balanseført til amortisert kost blir gevinst eller tap innregnet i resultatet når den finansielle eiendelen blir fraregnet eller faller i verdi, se IAS 39.56. Finanstilsynet anser at de nevnte konverteringene av utlån til aksjer i kveiteoppdrettsforetaket innebærer en fraregning av utlånet. I henhold til IAS 39.26 skal utlånets balanseførte verdi sammenholdes med den virkelige verdien av aksjene som mottas. Dersom verdien er lavere skal differansen innregnes som et konstatert tap på utlånet i forbindelse med fraregningen, og aksjene førstegangsinnregnes til virkelig verdi.

Ved flere av konverteringene i perioden 2010-2014 ble det av øvrige aksjonærer foretatt samtidige emisjoner ved kontantinnskudd. I de aller fleste av disse emisjonene var kursen som ble benyttet ved konvertering av utlånene mellom 2 til 5 ganger høyere enn den kursen øvrige aksjonærer tegnet seg til. [...]. Virkelig verdi er definert i IFRS 13 "Måling av virkelig verdi" som den pris som ville blitt oppnådd ved salg av en eiendel i en velordnet transaksjon mellom markedsdeltakere på måletidspunktet. På bakgrunn av dette, konkluderte Finanstilsynet med at verdien av aksjene mottatt som vederlag var vesentlig lavere enn det pålydende av utlånet som ble konvertert. Sparebanken ble bedt om å anvende all tilgjengelig informasjon for å fastsette den virkelige verdien av vederlagsaksjene.

Helgeland Sparebank tok til etterretning at den virkelige verdien av aksjene var lavere enn den pålydende verdien av utlånet som ble konvertert, og at differansen skulle ha vært innregnet som konstatert tap på utlånet på fraregningstidspunktet. Som redegjort for under punkt 1 rettet Helgeland

Sparebank feilen i delårsregnskapet for 4. kvartal 2015, og presenterte der omarbeidede sammenlikningstall for "Tap på utlån, garantier mv." for hver av årene 2010-2014. Effektene var vesentligst for årene 2013 og 2014.

Konverteringen av utlån til aksjer utgjør i seg selv et objektivt bevis på verdifall av utlånet. Helgeland Sparebank hadde i perioden 2010-2014 foretatt individuelle tapsvurderinger av engasjementet med kveiteoppdrettsforetaket uten å komme til at tapsavsetninger var nødvendig, blant annet på grunn av antagelser om verdi av sikkerheten (primært varelageret av levende kveite). Som følge av at sparebanken har rettet feil knyttet til de overfor nevnte reglene om fraregning, har ikke Finanstilsynet kontrollert de individuelle tapsvurderingene av utlånsengasjementet i perioden 2010-2014 noe nærmere.

3.2 Vurderingen av om kveiteoppdrettsforetaket er et tilknyttet foretak og en nærstående part av Helgeland Sparebank

I perioden fra 2009 til 2014 har Helgeland Sparebank vært 4. største aksjonær i kveiteoppdrettsforetaket, med en eierandel som har variert fra 15,7 % til 19,7 %. Styret i kveiteoppdrettsforetaket har i perioden bestått av enten 5 eller 6 medlemmer. I tillegg til de 3 største aksjonærene har den 5. største aksjonæren (med eierandel i underkant av 5 %) vært representert i styret, mens Helgeland Sparebank ikke har hatt styrerepresentasjon.

Et tilknyttet foretak er et foretak der investor har betydelig innflytelse. I henhold til IAS 28.5 antas det at et foretak som kontrollerer mindre enn 20 % av stemmerettighetene i foretaket det er investert i ikke har betydelig innflytelse, med mindre dette kan godtgjøres på annet vis. IAS 28.6 nevner flere eksempler på hvordan dette kan godtgjøres, herunder gjennom styrerepresentasjon (litra a) og vesentlige transaksjoner mellom foretaket og foretaket det er investert i (litra c). I henhold til IAS 24 "Opplysninger om nærstående parter" nr. 9bii) anses foretak hvor man har betydelig innflytelse automatisk også for å være en nærstående part. Transaksjoner med nærstående parter utløser noteopplysningsplikt. Sparebanken har ikke ansett kveiteoppdrettsforetaket for å være et tilknyttet selskap eller en nærstående part, da foretakets eierandel har vært under 20 % og sparebanken ikke har vært representert i styret.

Finanstilsynet anser at lån, garantier mv. er eksempler på transaksjoner som nevnt i IAS 28.6c som kan være med på å godtgjøre at foretaket har betydelig innflytelse. Det oppfattes videre på generell basis at det også for eierskap som har sitt opphav i forutgående restrukturering av utlån, påhviler utstedere å foreta en helhetsvurdering av om det har oppstått en situasjon hvor man har betydelig innflytelse eller alternativt kontroll.

I den aktuelle saken ble det konkludert med at Finanstilsynet ikke kan godtgjøre at sparebanken har hatt betydelig innflytelse over kveiteoppdrettsforetaket. Sparebankens konklusjon om at kveiteoppdrettsforetaket ikke var et tilknyttet foretak og nærstående part ble tatt til etterretning.

4. Fastrenteutlån/fastrenteinnlån

På bakgrunn av uklare noteopplysninger har Finanstilsynet stilt spørsmål ved hvorvidt virkelig verdiopsjonen ("fair value option") eller sikringsbokføring benyttes for fastrenteinnlån (verdipapirgjeld) og fastrenteutlån. Helgeland Sparebank har opplyst at fastrenteutlån vurderes til virkelig verdi og periodens endring føres over resultatregnskapet. Tilhørende rentebytteavtaler

vurderes også til virkelig verdi med verdiendring over resultatet. Helgeland Sparebank har videre opplyst at for verdipapirinnlån med fast rente benyttes normalt verdisikring, og at renterisikoen verdisikres på individuelt nivå. Det er opplyst at endringer i kredittspread ikke er del av sikret risiko, og at verdiendringer knyttet til endringer i NIBOR resultatføres og bokført verdi av de sikrede fastrenteinnlånene justeres løpende. Opplysningene er tatt inn i prinsippnoten for halvårsrapporten for 2015. Det er videre opplyst at innlån til fast rente som ikke er dokumentert som sikringsobjekter vurderes til virkelig verdi etter virkelig verdi opsjonen, men at banken pt ikke har innlån som inngår i denne kategorien. Finanstilsynet tar dette til etterretning.

4.1 Nærmere om fastrenteutlån

For fastrenteutlån til kunder er virkelig verdi opsjonen benyttet. Per 31. desember 2014 er fastrenteutlån verdsatt til NOK 1 016 millioner. Fastrenteutlånene er plassert i nivå 3 i verdsettelseshierarkiet, det vil si verdsettelse basert på annet enn observerbare markedsdata. Finanstilsynet har bedt om en beskrivelse av hvordan virkelig verdi er beregnet, herunder hvordan diskonteringsrenten er fastsatt, og har vist til Finanstilsynets brev til DNB ASA av 8. mai 2015 om fastrenteutlån, <http://www.finanstilsynet.no/no/Noterteforetak-Prospekter>, og prinsippene som angis der.

Helgeland Sparebank har opplyst at virkelig verdi blir beregnet ved å neddiskontere fremtidige kontantstrømmer (renter og avdrag) på lånene med et avkastningskrav utledet fra rentekurven på balansedagen. Diskonteringsrenten settes sammen av swaprentekurven og bankens margin. Diskonteringsrenten er sparebankens pris på fastrenteutlån til kunden. Banken tilpasser sin pris på fastrenteutlån til sine konkurrenter. Diskonteringsrenten avviker dermed ikke vesentlig fra markedets rente på fastrenteutlån. Finanstilsynet tar dette til etterretning.

4.2 Opplysningskrav

Foretak som har benyttet seg av opsjonen til å øremerke utlån til virkelig verdi over resultatet, skal i henhold til IFRS 7 "Finansielle instrumenter – opplysninger" nummer 21 og B5, gi en beskrivelse av de omstendigheter som ligger til grunn for den inkonsistens i måling eller innregning som ellers ville oppstå, jf. B5 a) iii). Slik informasjon er ikke gitt. Sparebanken har opplyst at informasjonen vil bli gitt i årsregnskapet for 2015. Finanstilsynet tar dette til etterretning.

Sparebanken har ikke gitt en beskrivelse av metode og inndata, samt kvantitative opplysninger om de betydelige ikke observerbare inndataene som ble benyttet ved målingen av fastrenteutlån, jf. IFRS 13 "Måling av virkelig verdi" nummer 93 d). For å oppfylle opplysningskravene etter IFRS 13.91-93, jf. også IAS 34.16A j) for delårsrapportering, må banken blant annet opplyse om hvordan diskonteringsrenten er beregnet og hvilke elementer den består av. Det skal i tillegg gis en beskrivelse av dokumentasjonen som støtter den virkelige verdien. Helgeland Sparebank har opplyst at ovenstående opplysningskrav vil bli gitt i årsregnskapet for 2015. Finanstilsynet tar dette til etterretning.

Finanstilsynet har påpekt at det ikke er gitt en avstemming av åpningssaldo og sluttsaldo, med separat opplysning om endringer i perioden (nominelle verdi/kostpris og virkelig verdi justeringer), jf. IFRS 13.93 e). Videre har Finanstilsynet påpekt at det mangler en sensitivitetsanalyse, samt angivelse av virkningene, jf. IFRS 13.93 h). Helgeland Sparebank har opplyst at den har utvidet opplysningene blant annet om nivå 3 vedrørende fastrente utlån i note 15 "Virkelig verdi finansielle

instrumenter" i halvårsregnskapet for 2015. Videre er note 15 endret noe i delårsregnskapene for tredje og fjerde kvartal 2015 ved at hovedstol fastrente utlån per 30. september 2015/31. desember 2015 og per 31. desember 2014 er inntatt. Det er også opplyst om sensitiviteten ved et parallelt renteskift på 1 %. Finanstilsynet tar dette til etterretning.

Når det gjelder notekrav for sikringsbokføring, jf. IFRS 7 punkt 22 og 24, har Helgeland Sparebank opplyst at dette inngår i årsrapporten for 2014 i note 21-23, men at det ble uklart og at dette vil endres i årsrapporten for 2015. Finanstilsynet tar dette til etterretning, og legger til grunn at sparebanken i den videre rapportering presenterer nødvendige opplysninger om virkelig verdi sikring i henhold til IFRS 7.22 og 24.

5. Avslutning

Finanstilsynet har ikke vurdert hvorvidt forholdene beskrevet over omfattes av verdipapirlovgivningens regler om informasjonsplikt, jf vphl § 5-2 første ledd, jf § 3-2. Finanstilsynet legger til grunn at dette løpende vurderes av foretaket.

For Finanstilsynet

Christian Falkenberg Kjøde
seksjonssjef

Anne Marie Romsaas
seniorrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevne signaturer.

Kopi til:
PricewaterhouseCoopers AS